

**VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS
HUMANITARINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
ISTORIJOS KATEDRA**

**Juozo Girniaus tautinė Lietuva: įgyvendinta
tautiškumo idėja ar tik užmiršta iliuzija?**

Tiriamasis projektas Nr. 2

Atliko: Edvinas Liseckis MHMF 1

Tikrino: dr. Ilona Strumickienė

Kaunas 2009

Turiny

Įvadas.....	3
Apie tautiškumo šauklį Juozą Girnių.....	5
Lietuva - tai mes.....	7
Tai ar tikrai iliuzija?.....	11
Išvados.....	14
Šaltiniai ir literatūra.....	15

Ivadas

Apmąščius apie ką norėčiau parašyti savo darbą nutariau, jog būtų įdomu kartu apžvelgti esmines pasirinkto mąstytojo mintis pasirinktu teminiu aspektu bei išreikšti savasias mintis, išvalgas. Remdamasis savo asmeninėmis idėjomis ir jų artumu tautiškosios linijos mąstytojams nutariau pasirinkti Juozo Girniaus kūrybinį paveldą.

Per pasirinktą darbo temos pavadinimą, retorinį klausimą visgi linkstu arčiau Juozo Girniaus (toliau J. Girniaus) apmąstymų tautiškumo, jo raidos išeivijoje, Lietuvoje klausimų. Kartu nesinori likti vien tik referuojančiu aprašinėtoju ar perpasakotoju, tad savo darbe mėginsiu išreikšti išvalgas, pastebėjimus, kurie turėtų ryšį ir su šiuolaikine Lietuva bei kartu dėl to, jog mano darbai būdingas kritiškas požiūris į dabartį, subjektyvus vertinimas kartu savo minčių išsakymas ir laisvas stilius, kompozicija, ironiškumas, minčių paralelės, kaip ir dažnas samprotavimas, retorinių klausimų kėlimas ir dominuojantis publiciatinis stilius, dėl visų šių mano darbe dominuojančių dalykų aš savo darba priskirčiau *esė* mokslinio darbo tipui, kuriam visumoje būdingas laisvos stilistikos ir formos mokslinis tekstas, kuriame išreiškiama subjektyvi mano asmeninė nuomonė.

Įdomu būtų paskaityti pačio J. Girniaus išvalgas, nuomonę apie šiuolaikinę Lietuvą, deja to realiai įgyvendinti neįmanoma...

Kaip žinia pats J. Girnius su neramumu išgyveno 1991 m. sausio 13 –osios įvykius Lietuvoje, o šių įvykių nuotraukos taip paveikė kūrėją, jog jį net ištiko insultas. Galima nuspėti, kaip žmogus turi jaudintis, pergyventi dėl savo tautos likimo jei net susilaukė tokių sveikatos problemų. Aišku, pats J. Girnius savo meilę Lietuvai, tautiškumui išreiškė ir įtvirtino nepaliaujamu ir ilgu savo darbu.

Tenka mėginti pačiam įvertinti kiek J. Girniaus idėjos, mintys tautiškumo klausimu yra realizuotos, kiek puoselėjamos šiuolaikinėje Lietuvoje ir kokios negandos joms kenkia. Svarbu apsibrėžti ką aš savo asmeninėje sampratoje vadinu „tautiškumu“, „nutautėjimu“, „kosmopolitizmu“.

Tautiškumas – tai savo tėvynės, tautos ir jos genofondo, praeities kultūrinio, lingvistinio, istorinio, etnografinio, gamtinio paveldo branginimas ir siekis jį išsaugoti, kartu išsaugant tautą bei Lietuvos valstybės visišką suverenumą.

Nutautėjimas – tai nebranginimas, praradimas, nevertinimas ar niekinimas viso to ką išvardinau pastarojo termino apibrėžime.

Kosmopolitizmas – tai ideologija, teigianti, kad žmogaus tėvynė – visas pasaulis, savo ir kitų tautų tradicijų, kultūros nepaisymas ar niekinimas.

Darbo objektas: J. Girniaus mintys tautiškumo, lietuviybės klausimais išreikštos jo darbuose.

Tikslas: apžvelgti, pristatyti ir įvertinti J. Girniaus idėjų, minčių tautiškumo, lietuviybės klausimais svarbą bei įvertinti šių idėjų sklaidą ir realizuotumą šiuolaikinėje Lietuvoje, tai pat pritaikyti J. Girniaus idėjų svarbą šiuolaikinės Lietuvos realijų kontekste.

Chronologinės darbo ribos: nuo 1948 iki 2009 metų.

Tyrimo metodai: tikslų ir uždavinių įgyvendinimui taikytini aprašomasis ir teksto analizės metodai. Darbas atitinka *esė* mokslinio tipo teksto reikalavimus.

Šaltiniai: rašant darbą kaip pagrindiniu šaltiniu naudojami J. Girniaus veikalai „Tauta ir tautinė ištikimybė“¹, kuriame išdėstytos esminės J. Girniaus mintys, apmąstymai ir idėjos tautiškumo klausimu. Pasirinkau šį J. Girniaus darbą, nes jame išsakomos mintys, problematika labiausiai artima mano darbo iškeltų tikslų įvykdymui. Svarbus ir J. Girniaus „Žodis grįžtant“², kuris man pasitarnavo kaip J. Girniaus parašyta savųjų darbų, sprendimų reziumė. Aldonos Vasiliauskienės sudarytas apžvalginis, biografinis rinkinys apie J. Girnių³ man pasitarnavo išsiaiškinant savo darbui aktualius biografinius faktus, nes šiame darbe labai išsamiai pateikiami biografiniai J. Girniaus, jo šeimos faktai, aptariama jo vaikystė, jaunystė, studijos, darbas Vytauto didžiojo universitete, išeivijoje, pateikiami svarbūs straipsniai, dokumentai, nuotraukos. Rėmiausi ir J. Girniaus paskelbtu straipsniu žurnale „Aidai“⁴, nes šis straipsnis vienas pirmųjų J. Girniaus straipsnių paskelbtas pokariu, dar J. Girniui esant Vokietijoje, kuriame J. Girnius ėmėsi nagrinėti svarbius tautinio auklėjimo klausimus tremties mokykloje. Tai pat perskaičiau rašiusiųjų apie Juozą Girnių VDU magistrantų, studijavusių „Intelektualinę egzilio istoriją“, rašto darbus⁵. L. Venclauskas savo rašto darbe, tiksliau vienoje jo dalyje, išskėlė panašų retorinį klausimą kaip ir mano darbo pavadinime: „Girniškasis modelis: utopija ar realybė?“⁶. Šioje jo darbo dalyje požiūris buvo labiau akcentuotas į tradicionalistų ir liberalų išeivių stovyklų idėjų, vizijų sankirtas. Darbo autorius visgi labiau abejojo J. Girniaus tautinio modelio įgyvendinimu, nesiekė išvelgti paralelių su šiuolaikine Lietuva.

---

¹ J. Girnius. *Tauta ir tautinė ištikimybė. Raštai*. T.3. Vilnius. Mintis. 1995. (Toliau tekste – J. Girnius. *Tauta ir tautinė...*)

² J. Girnius. *Žodis grįžtant. Raštai*. T.1. Vilnius. 1991. (Toliau tekste – J. Girnius. *Žodis grįžtant...*)

³ A. Vasiliauskienė. *Žvilgsnis į Juozą Girnių*. Utena. Utenos spaustuvė. 1995. (Toliau tekste – A. Vasiliauskienė. *Žvilgsnis į Juozą Girnių...*)

⁴ J. Girnius. *Tautinio auklėjimo problema tremties mokykloje*. Aidai (11). 1948 m. vasaris.

http://www.aidai.us/index.php?view=article&catid=103%3A194811&id=1029%3Afi&option=com_content&Itemid=135

⁵ Rita Urbaitytė *Tautinė ištikimybė kaip pareiga Juozo Girniaus raštuose*;

<http://www.iseivijosinstitutas.lt/index.php?cid=184>

Linus Venclauskas *J. Girniaus „Tauta ir tautinė ištikimybė“ kaip diasporos vadovėlis*;

<http://www.iseivijosinstitutas.lt/index.php?cid=183>

⁶ L. Venclauskas. Op. cit., p. 6.

Lietuvių išeivis, “Lietuvių fronto” įkūrėjas, VLIK (Vyriausiasis Lietuvos išlaisvinimo komitetas) narys Juozas Ambrazevičius - Brazaitis yra rašęs apie J. Girnių, jo knygą “Tauta ir tautinė ištikimybė” ir teigęs, jog J. Girniaus darbas “Tauta ir tautinė ištikimybė” davęs atsaką į kuriamą antinacionalistinį universalizmo idealą ir įrodęs, jog kelias į universalizmą ir pasireiškimą kūrybiniais indėliais eina tik per savo tautą⁷. Reikia pabrėžti, jog nemažai esančių straipsnių apie J. Girnių yra paskirti apžvelgti jo darbus susijusius su filosofine tematika⁸. Svarbios informacijos papildant savo darbą radau ir Lietuvos respublikos konstitucijoje⁹.

Temos aktualumas: ši tema yra aktuali tiek istorine, tiek kultūrine prasme. Kartu man leidusi pažvelgti į J. Girniaus darbus, idėjas ne tik iš biografinių, aprašomųjų, bet ir iš asmeninių apmąstymo pozicijų.

Darbo struktūra: darbą sudaro įvadas, dėstymo skyriai ir išvados.

Apie tautiškumo šauklį Juozą Girnių

Turbūt yra gan paprasta pateikti J. Girniaus biografinius faktus, kurie žinoma, nepaisant savo sauso išdėstymo, taipogi daug pasako apie žmogų.

Juozas Girnius gimė 1915 m. Sudeikiuose (Utenos aps.). 1932 – 1936 m. studijavo VDU teologijos – filosofijos fakultete, 1936 – 1938 m. – Belgijos Louvaino, Vokietijos Freiburgo, Paryžiaus Sorbonne universitetuose. Grįžęs dirbo VDU technikos fakultete bibliotekininku, 1941 – 1944 m. dėstė filosofijos fakultete filosofiją, psichologiją ir bendrąją mokslinio darbo metodiką. 1944 m. pasitraukė į Vokietiją, 1946 – 1949 m. dirbo mokytoju Nürtingeno ir Schwäbisch Gmündo lietuviškose gimnazijose. 1949 m. persikėlęs į JAV, apsigyveno Bostone. 1951 m. Kanados Monrealio universitete įgijo daktaro laipsnį.

Nuo 1947 m. buvo “Aidų”, o nuo 1952 m. dar ir “Literatūros lankų” red. kolektyvų narys. 1953 – 1969 m. bendradarbiavo rengiant ir redaguojant “Lietuviškąją enciklopediją”, 1965 – 1980 m. dirbo “Aidų” redaktoriumi. 1955 – 1958 m. įėjo į JAV lietuvių bendruomenės tarybą. Buvo ateitininkų ideologijos filosofas ir propaguotojas, 1963 – 1967 m. Ateitininkų federacijos vadas.¹⁰

---

⁷ J. Brazaitis. *Juozas Girnius. Žmogus, supratęs laiko tekę. Raštai*. T.4. Chicago. 1983. p. 412.

⁸ L. Anilionytė. *Juozas Girnius apie laisvę ir atsakomybę*;

J. Balčius. *Tolerancijos idėja Juozo Girniaus kūryboje*;

A. Poška. *Juozas Girnius – Lietuvos filosofijos istorikas*;

B. Deksnys. *Juozo Girniaus filosofavimo ir kultūrinio darbo principai*;

⁹ *Lietuvos Respublikos Konstitucija*. Vilnius. Mūsų saulužė. 2003.

¹⁰ *JAV lietuviai: biografijų žinynas*. T.1. Vilnius. 1998. p. 315- 316.

Bet visgi į šią biografiją galima pažvelgti kiek detaliau, ją papildyti. Gimė J. Girnius gražiam Aukštaitijos miestelyje prie Alaušo ežero - Sudeikiuose. J. Girniaus tėvai stengėsi visomis jėgomis, jog jų gabus pirmagimis galėtų siekti mokslų, taip pasisekė dėka savo gabumų ir artimųjų pagalbos baigti Utenos „Saulės“ gimnaziją. Kuomet baigęs gimnaziją J. Girnius turėjo siekti pradėti studijas Kaune Vytauto didžiojo universitete, o tėvai jau nebeturėjo finansinių išgalių remti sūnaus, tikrai svarbų vaidmenį J. Girniaus gyvenime suvaidino ateitininkų organizacija, kurie jam „pažadėjo skirti nemokamai gyventi Kaune butą, bei pietus“.¹¹ Galima daryti prielaidą, jog J. Girnius šiai organizacijai jautėsi dėkingas ir skolingas, kaip žinome jis įnešė svarų indėlį į šios organizacijos intelektualinį aruodą.

Bakaluro studijas J. Girnius baigė Vytauto didžiojo universitete, filosofijos srityje, o bakalauro darbą parašė apie vokiečių filosofą- egzistencialistą Martiną Haidegerį.

Pasitraukti į vakarus J. Girnius pasiryžo tik pačiomis paskutinėmis minutėmis, kuomet artėjanti fronto linija privertė priimti sprendimą. Kaip rašo pats J. Girnius: „Palikti Lietuvos nenorėjau, savo darbu joje gyvenau ir ilgėjausi grįžti Lietuvon...“

Apsispręsti emigracijai teko prieš savo norą, artėjant antrajai sovietinei okupacijai. Jeigu kas būtų galėjęs užtikrinti, kad teks kalėti Zarasų ar Kretingos kalėjime, būčiau likęs tėvynėje. Tačiau iš ankstesnės 1941 m. patirties žinojau, kas lietuviams skiriama – nepersiauklėjusieji bus išstremiami į Sibirą. Tik kadangi nebuvo vilties būti paliktam tėvynėje, apsisprendžiau pasirinkti Vakarus, o ne Rytus...“¹².

Kartu galime susidaryti J. Girniaus požiūrį ir į jo gyvenimo tarpsnio įvertinimą išeivijoje: „ Kiekviena emigracija yra tremtis. <...> Palikti Lietuvos nenorėjau, savo darbu joje gyvenau ir ilgėjausi grįžti Lietuvon. Buvau įaugęs savo tauton neatplėšiamai. Nė per 42 metus, praleistus JAV, visai nesusigyvenau su šiuo tautų katilo kraštu“.¹³

Beabejo mylinčiam savo tėvynę, tautą, tradicijas žmogui niekuomet negali būti malonu nuolat gyventi svetimame krašte, kaip kad teko J. Girniaus atveju. Tokiam žmogui tai bus amžino ilgesio, rūpesčio ir nerimo metas, kuomet šias negandas, gali tik išdalies sumažinti nuoširdus ir atkaklus darbas tautos išlikimo labui, tą ir darė J. Girnius būdamas Vokietijoje, JAV.

Pirmą kartą po išvykimo į vakarus 1944 m. J. Girnius vėl apsilankė Lietuvoje 1975 m.¹⁴

Akivaizdžiai pastebima iš pačio J. Girniaus atsiliepimų, jog jam nebuvo priimtina gyventi daugiatautėje JAV visuomenėje, kurios aplinka buvo daug artimesnė kosmopolitinių pažiūrų žmogui. Tai pat galima teigti, jog buvimas tokioje nutautėjimu grasinančioje aplinkoje iš esmės ir skatino tautiškai mąščiusius lietuvius vienyti, burtis ir siekti tautinės tapatybės

¹¹ A. Vasiliauskienė. *Žvilgsnis į Juozą Girnių...* p. 11- 18.

¹² J. Girnius. *Žodis grįžtant...* p.19.

¹³ Ten pat..

¹⁴ A. Vasiliauskienė. *Žvilgsnis į Juozą Girnių...* p. 43.

išsaugojimo tiek savo asmeniniu, tiek bendruomenės, palikuonių atžvilgiu. Būnant toli nuo savo tėvynės žmogus ima pastebėti ir dar labiau ilgesingai branginti tuos dalykus, kuriuos būdamas dar Lietuvoje ne taip pastebėdavo ar išskirdavo, tuomet tradicijos atrodė tarsi išsiskiriančios tautos atributas, kuris yra būtinas visuomenei, kaip ir visuomenė tradicijoms, jų išlikimui.

Vien apžvelgus J. Girniaus biografinius faktus galime daug sužinoti apie žmogų, jo nuveiktus darbus, idėjinę mąstymo gairę ir kitus svarbius aspektus.

Lietuva - tai mes

Pasirinkau tokį šio skyriaus pavadinimą, nes jis užgimė skaitant J. Girniaus mintis apie tai, kaip jis motyvavo savo veikalo “Tauta ir tautinė ištikimybė” sukūrimo priežastis. “Lietuva visų pirma ne žemė Baltijos pajūryje, bet mes patys – visi lietuviai”¹⁵.

Apžvelgiant J. Girniaus straipsnius susidarė įspūdis, jog šis žmogus mąstė labai įvairiuose tematinuose spektruose, neapsiribodavo buvimu tik apibrėžtuose teminiuose baruose. Pastebėtina, jog jį ypač jaudino visuomenėje, tautoje vykstantys procesai ar išryškėjančios vienokios ar kitokios tendencijos, o jas J. Girnius laikė savo pareiga analizuoti, atkreipti visuomenės dėmesį.

Štai J. Girniaus susirūpinimas jaunosios kartos tautiniu auklėjimu viename iš pirmųjų jo pokario straipsnių “Aiduose”, straipsnyje pavadinimu “Tautinio auklėjimo problema tremties mokykloje”, tai tarsi pirmieji pamąstymai tautinio auklėjimo klausimais, kurie ateities perspektyvoje buvo plačiau ir svariau išplėtoti darbe “Tauta ir tautinė ištikimybė”.

Pamąstymuose šiame straipsnyje J. Girnius samprotavo, kodėl būtent tremtyje, užsienyje taip svarbus tautinis auklėjimas ir kodėl jis nebuvo taip išskirtinai aktualizuojamas nepriklausomos Lietuvos laikas: “Ypatingai aktualus tremtyje tautinio auklėjimo uždavinys dėl to, kad jo sprendimas čia nepaprastai pasunkėja. Savame krašte tautinis auklėjimas vyksta nejučiomis, tarsi savaimingai, nes tautinė dvasia čia persunkusi visą aplinką. Tautiškai nuteikia bei nustato savame krašte visas gyvenimas, — ne tik mokykla, bet ir užmokyklinė aplinka. Net jei kartais mokykla pasirodytų ir mažiau rūpestinga tautinio auklėjimo uždaviniui, tai patsai gyvenimas ją papildytų. Visai kita padėtis svetur, kur visa aplinka dvelkia svetima dvasia: svetima kalba, svetimais papročiais, svetimu gyvenimo supratimu. Čia nėra ko laukti, kad aplinka talkininkautų mokyklai tautinio auklėjimo darbe. Jei sava mokykla neįdiegs tremtyje jaunajai kartai tautinės dvasios, tai ši ir liks neįdiegta. Dar daugiau: svetima aplinka ne tik netalkininkauja mokyklai tautiniame auklėjime, bet dargi paraližuoja tautines mokyklas

---

¹⁵ J. Girnius. *Žodis grįžtant...* p.21.

pastangas. Svetima aplinka vien dėl to ir tuo pačiu, kad ji yra svetima, savaime virsta nutautinimo veiksmu. Svetima kalba, svetimi papročiai, svetimas gyvenimo supratimas nejučiomis slopina tautinius nusiteikimus bei nusistatymus. Vienu žodžiu, kaip savame krašte savaimingai vyksta tautinės dvasios įdiegimas, taip lygiai savaimingai svetimame krašte visada vyksta tautinės dvasios slopinimas, nutautinimas.”¹⁶

J. Girnius yra išskyręs tris pagrindines tautinio neįėjimo priežastis, tai būtų *egoizmas*, *nutautinimas* ir *kosmopolitizmas*.

“Tasai egoizmas, kuris aklas apskritai visoms vertybėms. Jis viską matuoja tik materialine nauda, ir visos vertybės jam yra tik priemonė pelnui medžioti. Jei apsimoka, egoistas gali vaidinti ir patriotą. Bet kai tik patriotizmo vaidyba nebeduoda pelno, o reikalauja aukos, jis viena tėvynę pakeičia kita: kur gerai ten ir tėvynė.”¹⁷ Tai manyčiau labai aktualūs žodžiai dabartiniams laikams. Daugybė tokių egoistų arba V. Kavolio pavadintų “privatistais” tarpsta mūsų visuomenėje, tokiems žmonėms nesvarbios vertybės, tautiškumas, jaunosios kartos ateitis, jiems svarbus tik jų materialus, besaikis ir hedonistinis pasaulėlis, tokie žmonės apatiškai reaguoja į visuomenines, valstybines realijas, problemas. Visuomenė, tai tarsi atspindys arba žemė, ką pasėsi ta ir pajusi. Egoistai ir materialistai dėl besaikio materializmo ir karjerizmo bei būdami cinikai gali kilti labai aukštai (kalbant apie postus), bet labai lengvai ir nedvejodami parduoti švenčiausius lietuvių tautos idealus.

Kaip J. Girnius supranta *nutautinimą* galima suvokti šiuose jo žodžiuose: “Kilęs iš vienos tautos, bet daugiau veikiamas kitos tautos, nutaustantysis nebeįėjia, kuri tauta yra savoji. <...> tauta jam atrodo keičiamas dalykas”.¹⁸ Tenka pasigilinti į šiuos žodžius. Po antro pasaulinio karo pradę nepriklausomybę negalėjome reikšti tautinės minties, ją užgožė federacinis, internacionalistinis požiūris į tautas, na nebent buvo galima išreikšti, įprasminti tautiškumą nacionaliniame folklore ir tai visa tai įvelkant į “liaudies meno kūrybos” rūbą. Gyva tautiškumo dvasia vertė žmones auklėti savo jaunąją kartą, kaip XIX a. pabaigos tautos mokyklų laikais, namuose su atsargumu ir apdairumu. Ta rezistencinė dvasia buvo gyva viso sovietmečio laikotarpiu. Žinoma, rusų kalba, kultūriniai elementai gan stipriai skverbėsi į Lietuvos visuomenę, jos gretas, bet tam taipogi išsivystydavo natūrali priešprieša, tarsi protestas. Tuo turbūt ir įpatinga lietuvių tauta, jog daugelį amžių kovojusi prieš įvairias priešiškas jėgas, priespaudas ji atmesdavo svetimus dalykus ir siekdavo išsaugoti, tai kas sava, dėl to ir išliko.

Žvelgiant į šias dienas galima konstatuoti, jog išsilaisvinę iš vieno “nutautinamojo globalistinio bloko” it atgimę iš naujo mes vėl imame nutautėti. Ankščiau buvo prievarta brukta

¹⁶J. Girnius. *Tautinio auklėjimo problema trepties mokykloje*. Aidai (11). 1948 m. vasaris.

http://www.aidai.us/index.php?view=article&catid=103%3A194811&id=1029%3Afi&option=com_content&Itemid=135

¹⁷J. Girnius. *Tauta ir tautinė...* p. 53.

¹⁸Ten pat.

rusų kalba, o dabar savo noru įsileidžiame ir pasiduodame anglų kalbos, vakarietiškos kultūros įtakai. Esminė klaida, jog po nepriklausomybės atkūrimo į viską kas sklido iš vakarų pasaulio žvelgėme per daug naiviai ir “atlapotomis krūtinėmis” be jokių “filtrų”, imta masiškai kopijuoti tos erdvės vaizdus, elgseną.

Užsienio kalbų mokėjimas yra privalumas, nesvarbu, tai rusų ar anglų kalbos, bet kuomet užsienio kalba, vakarietiška kultūra ima dominuoti visuomeniniame gyvenime, vinjiečių pašvaistėje ir ypač jaunimo tarpe, jų leksikone tenka tikrai susimąstyti bei susirūpinti. Jaunimas visų pirma turi pažinti, įsisavinti sąvają kalbą, kultūrą ir tik po to susipažinti su tuo kas “už sienos”. Kaip yra sakęs vienas žymus veikėjas: “Kas valdo jaunimą, tas valdo ateitį”. O tereikėjo ir tereikia kurti ir ieškoti kažko savito, kilusio iš mūsų pačių tautos gelmių, netgi paprastas pavyzdys - Vinco Kudirkos “Tautinė giesmė”, tai manyčiau yra tiesioginis “receptas” kaip reikia gyventi lietuvių tautai.

J. Girnius palaikė, pritarė tokiai patriotizmo sampratai, kurios esmė būtų savosios tautos meilė, vedama dorinių principų ir neigiamai atsiliepė apie šovinistinį nacionalizmą, kuris iškelia tautybę aukščiau doros ir teisės bei savo įsiviešpatavimu padaro tautai daugiau žalos, negu naudos. J. Girniui buvo priimtinas toks *nacijos* apibrėžimas, kurį suformulavo rusų pedagogas S. Gessenas: “Nacija yra tauta, tapusi savo universaliai vertinga kūryba neatstojamu nariu pasaulio tautų šeimoje”.¹⁹

Ir paskutinis ir tikrai ne menkiausias pavojus tautinei dvasiai sklinda iš kosmopolitizmo įtakos. “Visi kosmopolitai nejaučia tautos savito vertingumo”²⁰. “Kosmopolitai laiko tautas praeinama apraiška dėl to, kad jie, vienašališkai vertindami žmonijos vienybę, neregį tautų savito vertingumo. Jei kosmopolitizmo idealas ir būtų įmanomas įvykdyti, nėra ko juo žavėtis: jo įvykdymas ne praturtintų žmoniją, o nuskurdintų. <...> Siekti kosmopolitinio tautų ištirpdyto – tai žlugdyti ateities viltis. Kosmopolitizmas – tai moralinis genocidas”.²¹ Mano manymu dabar stipriausias pozicijas užima, J. Girniaus įvardintas, *imperialistinis kosmopolitizmas*, kuris tautų išnykimo siekia virštautinių, federacinio, globalistinio pobūdžio didžiųjų valstybių sukūrimu. Ypač po antro pasaulinio karo ėmė kurtis stambūs tarptautiniai blokai, kurie laiko tėkmėje virto ir vis dar virsta į viršnacionalines “imperijas”. Oficialus šių blokų, kaip pavyzdžiui ES²², kūrimosi pagrindas buvo ekonominiai siekiai bei taikos ir stabilumo užtikrinimas. Visgi, vieno iš pagrindinių ES “architektų” Žano Monė įkurto komiteto “Už jungtines Europos valstijas” pavadinimas kelia nemažai klausimų kokių pagrindu ir siekiu buvo sukurta ES. Tokių ir panašių minčių pasigirsta ir dabartiniais laikais, štai viename visai nesename straipsnyje buvęs Europos

¹⁹ J. Girnius. *Tauta ir tautinė...* p. 59- 63.

²⁰ Ten pat. p. 53-54.

²¹ ten pat. p. 55-56.

²² ES - Europos sąjunga.

Komisijos vadovas italas Romano Prodi teigia: “Mes neturime kitos alternatyvos – reikia sukurti Jungtines Europos Valstijas. Ko gero tam prireiks dar vienos kartos, tačiau kito pasirinkimo nėra.”²³. Tokios globalistinės ir kosmopolitinės idėjos beabejo kelia daug pavojų tautinių valstybių Europos ir tautiškumo idėjai. Jungimasį į taikius tarpvalstybinius blokus galima apsvarstyti visuomeniniu mastu, bet kuomet valstybė, dėka šio jungimosi, praranda bent dalį savo, kaip suverenios valstybės statusą įtvirtinančių aspektų (pvz. valstybės saugoma siena, nacionalinė valiuta, Lietuvos respublikos konstitucijos ir įstatiminių kodeksų visiška viršenybė ir kt) ar tai menkina bei silpnina tautinio identiteto svarbą, tai manyčiau yra tikrai neigiami ir neleistini faktai. Šiuo atveju galime remtis Lietuvos respublikos konstitucija: “Niekas negali varžyti ar riboti Tautos suvereniteto, savintis visai Tautai priklausančių suverenių galių. Tauta ir kiekvienas pilietis turi teisę priešintis bet kam, kas prievarta kėsina į Lietuvos valstybės nepriklausomybę, teritorijos vientisumą, konstitucinę santvarką”²⁴ bei “Lietuvos Respublika dalyvauja tarptautinėse organizacijose, jeigu tai neprieštarauja Valstybės interesams ir jos nepriklausomybei”²⁵. Tad visi priimti ar ruošiami priimti įstatymai, nutarimai ar jiems įtakojant padaryti veiksmai, kurie prieštarauja nepriklausomos Lietuvos respublikos sampratai, kartu ir Lietuvos Respublikos Konstitucijai laikomi negaliojančiais²⁶.

Kosmopolitiniai, globalistiniai ir materialistiniai faktoriai nemenkai prisidėjo ir prie lietuvių tautos migracijos jau po nepriklausomybės atkūrimo, žinoma čia nemažą vaidmenį vaidino ir tebevaidina ekonominiai aspektai.

Reikia akcentuoti, jog, mano nuomone, prie materialistinio egoizmo, nutautėjimo ir kosmopolitizmo sklaidos visuomenėje prisideda ir dalis masinės informacijos priemonių, kurių skleidžiama informacija pasitarnauja šių idėjų sklaidai, demoralizacijai ir mąstymo, sąmoningumo nykimui.

“Tiek bet kuri tauta yra sąmoninga, kiek sąmoningi jos nariai. Juo daugiau tautos narių sąmoningai suvokia savo ryšį su tauta ir savo pareigas vykdant tautinius uždavinius, juo tos tautos sąmonė yra skaidresnė. Tautinė sąmonė atskirame individe išsiskleidžia patriotizmu. <...> Tautinė sąmonė, suvokusi tautos vidinį vertingumą, savaime išsiskleidžia tautos meile, o savo ruožtu tautos meilė savaime asmenį įpareigoja savajai tautai ir tuo būdu pakyla į dorinį lygį”²⁷.

Mes turime viziją, siektinybę “Lietuva – tai mes”, pirmiausiai galbūt kiekvienas asmeniškai galime ją koreguoti, o po to ir visuomeniniu mastu. Tik tokia Lietuvos vizija, gali sukurti visuomenę, kuri save suvoktų kaip šios žemės šeimininkus, kurie didžiuotųsi tuo kas

²³ R.Prodi: „Reikia Jungtinių Europos Valstijų“

<http://politika.atn.lt/straipsnis/9583/rprodi-reikia-jungtiniu-europos-valstiju>

²⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucija. I skirsnis, 3 straipsnis. Vilnius. 2003. p. 3.

²⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucija. XIII skirsnis, 136 straipsnis. Vilnius. 2003. p. 32.

²⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucija. I skirsnis, 7 straipsnis. Vilnius. 2003. p. 4.

²⁷ J. Girnius. *Tauta ir tautinė...* p. 48-56.

buvo, esą ir kurtų ateitį sau ir savo vaikams. Tik iš tokios visuomenės, kaip parodė praeities įvykiai, gali gimti idealistai, didvyriai, kūrėjai.

Nenoriu kažko tvirtinti kategoriškai ir vienpusiškai, bet kad Lietuvos “laivas” šiuo metu plukdomas ne tautiškosios J. Girniaus idėjos labui, tą galėčiau tvirtinti. Paprasčiausiai laisvi ir įvairiapusiai apmąstymai veda link tokios išvados ir nereikia bijoti pasakyti, jog karalius nuogas, kol nevėlu...

Tai ar tikrai iliuzija?

Kodėl ir kuo galėtų ir būtų aktualus J. Girniaus veikalas “Tauta ir tautinė ištikimybė” dabarties Lietuvai ir jos žmonėms?

Manau, jog šis J. Girniaus darbas tautiškumo klausimu, jame išdėstytos idėjos yra gan aktualios šiuolaikinei Lietuvai. Minėtini J. Girniaus išskirti tautiškumo pavojai, kaip egoizmas, nutautimas, kosmopolitizmas kelia didelį pavojų tautos išlikimui.

J. Girnius nemažai minčių skyrė tautiškumo, lietuviybės išsaugojimui pokario lietuvių išieivių bendruomenėse, pradėjo rašyti straipsnius tautiškumo išsaugojimo, svarbos jaunajai kartai tema, nes jis daug kur pabrėžė, jog “savame krašte tautinis auklėjimas vyksta nejučiomis, tarsi savaimingai, nes tautinė dvasia čia persunkusi visą aplinką”²⁸.

Manau, J. Girnius pilnai nuspėjo kokie pavojai kyla tautiškumui, lietuviybei, bet galbūt nesitikėjo, jog tie pavojai bus labai aktualūs laisvoje, atkurtoje Lietuvoje.

„Emigravus į įvairius kraštus, lietuviams iškilo nutautėjimo grėsmė. Savaimė aktuali klausimu tapo tautos samprata. Jai ir buvo skirta „Tauta ir tautinė ištikimybė“.²⁹ Taip J. Girnius argumentavo kodėl jam buvo ypač aktualūs tautiškumo, lietuviybės išsaugojimo klausimai pokariu, nes tuomet emigravo daug lietuvių į vakarų šalis ir taip atsirado nutautėjimo pavojai.

Šiais laikais nutautėjimo pavojus yra labai ryškus tiek Lietuvoje, tiek po Lietuvos nepriklausomybės gausėjančiose užsienio lietuvių bendruomenėse. Po nepriklausomybės atkūrimo, laiko tekmėje vykusi ir tebevykstanti ekonominiais tikslais besiremianti Lietuvos žmonių emigracija yra nepaprastai didelis pavojus tokiai mažai tautai, kaip lietuvių. Svarbu pastebėti ir tai, jog prievartinė emigracija gan stipriai skiriasi nuo ekonominės, nes pirmosios vyksmas paremtas žmogaus baime dėl egzistencinio išlikimo, politiniais, tironiškais pavojais, o antrasis paremtas grynai materialiais tikslais. Pastebima ir tai, jog pokario emigrantų tarpe vyravo daug didesnis tautinis sąmoningumas, daugiau būta idealistų, kas laiko pasekoje virto į

---

²⁸ J. Girnius. *Tautinio auklėjimo problema trekties mokykloje*. Aidai (11). 1948 m. vasaris.

http://www.aidai.us/index.php?view=article&catid=103%3A194811&id=1029%3AFi&option=com_content&Itemid=135

²⁹ J. Girnius. *Žodis grįžtant...* p.21.

daug įvairių intelektualinių produktų, mąstytojų darbų, kurėsi lietuvių išeivių organizacijos, spauda vienijusi tautinę bendruomenę. Dabartinių emigrantų tarpe tai pastebėti sunkiau, tai dauguma tokių žmonių kuriems aktualus tik jų gerbūvis. Žinoma, taip negalima teigti apie visą lietuvių emigrantų daugumą, kaip ir svarbu suvokti ekonominių faktorių įtaką žmonių gyvenimui. Bet visgi J. Girniaus mintys tautiškumo klausimais čia tampa labai aktualios, kurios savo teisingumą patvirtina realiais šiuolaikiniais pavyzdžiais.

“<...> palikus savo gimtąjį kraštą, per ilgesnį ar trumpesnį laiką nutaustama”³⁰, tenka pripažinti, jog tai tikra tiesa ir viso to akivaizdoje aš dabartinę lietuvių emigraciją vertinčiau kaip didelį pavojų ir kartu rimtą smūgį tautiškosios idėjos įgyvendinimui Lietuvoje.

Be ekonominių šios emigracijos bangos priežasčių reiktų paminėti ir vis ryškėjančią materializmo įtaką kolektyviniai lietuvių tautos sąmonei.

“Tėvai parduoda ir išduoda savo vaikų sielas, kai tesirūpina vaikų materialine ateitimi, drebėdami dėl dolerio reikalingo išleisti vaikų tautiniam ugdymui, ar apskritai patys pasidarydami tautos reikalams abejingi”³¹. Šie J. Girniaus žodžiai iš esmės pagrindžia mano pastarosios pastraipos minties pagrįstumą ir aktualumą šioms dienoms. Žinoma, J. Girnius rašydamas šią mintį turėjo mintyje JAV lietuvių išeivių bendruomenę.

Ką akcentuoja J. Girnius jaunosios kartos tautinio auklėjimo atžvilgiu? Jo nuomone svarbiausia išmokyti jaunąją kartą gimtosios kalbos, įdiegti tautinį charakterį, įsamoninti tautos istoriją, pertekti jos kultūrinius laimėjimus bei pabrėžia svarbius tautinio auklėjimo veiksnius: šeimą, lituanistinę mokyklą, vasaros stovyklą, jaunimo organizacijas.³² Šiuos aspektus J. Girnius akcentavo turėdamas mintyje lietuvių tautinio jaunimo auklėjimą išeivijoje, bet akivaizdu, jog šie aspektai svarbūs ir šiuolaikinėje Lietuvoje.

Nesinori per daug nuklysti į šalutines detales, tad tenka sau iškelti svarbiausią savo darbo retorinį klausimą ar įgyvendinta tautiškumo idėja šiuolaikinėje Lietuvoje?

Kategoriškai atsakyti būtų nelengva, nes šio klausimo atsakymo pagrindimui reikia apžvelgti daug aktualių teminių sričių. Aš remiuosi J. Girniaus tautiškumo sampratos, sklaidos idėjomis ir asmeniniais pamąstymais. Visgi labiau linkčiau prie minties, jog tautiškumo idėja pilnai nėra įgyvendinta ir jos ateities perspektyvos gan miglotos.

Žvelgiant į šiuolaikinę visuomenę ir ypač jaunąją kartą pastebėtinas gan didelis moralinis ir vertybinis degradavimas, materialinių interesų įsigalėjimas, labai menkas domėjimasis savo tautos istorija, kultūra ir per daug ryški kosmopolitinio, multikultūrinio pasaulėvaizdžio įtaka jaunų žmonių vidinei ir išorinei saviraiškai.

---

³⁰ J. Girnius. *Tauta ir tautinė...* p. 75.

³¹ Ten pat. p. 79.

³² ten pat. p. 136-145.

Tautiškumo idėja tikrai galėjo būti pilnai įgyvendinta ir tam buvo ypač palanki terpė po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo, kuomet tarsi buvo tautiškumo atgimimas. Tam tuomet (1989 m.) buvo kurta tautinės mokyklos koncepcija.

Konstatuoti esamą situaciją nėra labai sunku, bet pateikti reikiamų sprendimų variantų yra sudėtingiau. Dabartiniu laikotarpiu Lietuvos jaunosios kartos švietimo strategiją atspindi švietimo strateginis projektas “Lietuvos švietimo plėtotės strateginės nuostatos 2003–2012 metams”, kuriame teigiama, jog tolesnei Lietuvos socialinei ir ūkinei raidai vis didesnės reikšmės turės šiuolaikinės kultūros politika, kryptingiau nei iki šiol orientuota į tautos bei krašto tapatybės išsaugojimą ir kūrimą. Įžvelgiant mažėjančio identifikavimosi su Lietuva bei didžiavimosi Lietuvos pilietybe mažėjimo problemą, numatoma išryškinti ir ugdyti tokias vertybines nuostatas, kaip patriotizmas, pagarba savo tautos ir krašto kultūros tradicijai ir nusiteikimas ją puoselėti³³.

Šiame projekte išdėstytos nuostatos iš esmės atitinka ir J. Girniaus formuotą tautiškumo, tautinio ugdymo idėją, jos gaires. Belieka stebėti, analizuoti esamą ir būsimą situaciją visuomenėje ir švietimo sistemoje ir vertinti ar teorija sutampa su praktika.

Esame tauta, tad kaip teigė J. Girnius, esame ne tik vieni nuo kitų priklausomi, bet ir vieni kitiems įsipareigoję³⁴.

---

³³ Lietuvos švietimo plėtotės strateginės nuostatos 2003–2012 metams. Projektas, Vilnius. 2003.

³⁴ J. Girnius. *Tauta ir tautinė...* p. 5.

Išvados

1. J. Girnius jau akstyvuosiuose savo pokario straipsniuose publikuotuose „Aidų“ žurnale ėmėsi gvildinti tautiškumo klausimus, aktualizavo jaunosios kartos tautinio ugdymo svarbą.
2. J. Girniaus priverstinis gyvenimas užsienyje (Vokietijoje, JAV) bei susirūpinimas lietuvių išeivių bendruomenės tautiškumo, lietuviybės išsaugojimu įtakojo veikalo „Tauta ir tautinė ištikimybė“ sukūrimą.
3. Pagrindinius tautiškumo pavojus J. Girnius įvardino egoizmą, nutautėjimą ir kosmopolitizmą.
4. Atkūrus laisvą ir nepriklausomą Lietuvos respubliką nebuvo pilnai įgyvendinta tautinės mokyklos koncepcija.
5. Dėl vidaus ir išorės priežasčių įtakos šiuolaikinės Lietuvos visuomenėje išgalėjęs egoistinis materializmas, besaikis hedonizmas, stereotipais paremta socialinių santykių tuštynė bei kosmopolitinis nutautėjimas. Visa tai labai neigiamai atsiliepia jaunosios kartos auklėjamajai raidai, moralinių ir dorovinių vertybių skiepijimui bei tautinės idėjos sklaidai.
6. Atkūręs nepriklausomą Lietuvą ir išgyvenus gausias Lietuvos piliečių ekonomines migracijas, tapo labai svarbu remiantis tautinėmis – vienijančiomis idėjomis išsaugoti lietuvių emigrantų tautinį identitetą bei sąmoningumą. Šių idėjų sklaidai bei išeivių vienijimui turi pasitarnauti išeivių bendruomenės.
7. Menki tautinės – vienijančios idėjos visuomeninės sklaidos mastai ypač jaunosios kartos tarpe kelia grėsmę Lietuvos valstybės suverenumui, konstitucinių vertybių išsaugojimui bei ekonominiam, ūkiniam, demografiniam stabilumui.
8. Lietuvos valstybės švietimo sistema remiasi švietimo strategija, kuri siekia patriotizmo bei pagarbos savo tautos ir krašto kultūros tradicijoms, jų puoselėjimo. J. Girniaus tautinių idėjų visuomeninė sklaida naudingai pasitarnautų šios strategijos įgyvendinimui bei papildymui.

Šaltiniai ir literatūra

I. Šaltiniai

1. J. Girnius. Tauta ir tautinė ištikimybė. Raštai. T.3. Vilnius. Mintis. 1995.
2. J. Girnius. Žodis grįžtant. Raštai . T.1. Vilnius. 1991.
3. J. Girnius. Tautinio auklėjimo problema tremties mokykloje. Aidai (11). 1948 m. vasaris.
http://www.aidai.us/index.php?view=article&catid=103%3A194811&id=1029%3Afi&option=com_content&Itemid=135
4. Linas Venclauskas J. Girniaus „Tauta ir tautinė ištikimybė“ kaip diasporos vadovėlis ;
<http://www.iseivijosinstitutas.lt/index.php?cid=183>
5. Rita Urbaitytė. Tautinė ištikimybė kaip pareiga Juozo Girniaus raštuose;
<http://www.iseivijosinstitutas.lt/index.php?cid=184>
6. R.Prodi: „Reikia Jungtinių Europos Valstijų“
<http://politika.atn.lt/straipsnis/9583/rprodi-reikia-jungtiniu-europos-valstiju>

II. Literatūra

1. A. Vasiliauskienė. Žvilgsnis į Juozą Girnių. Utena. Utenos spaustuvė. 1995.
2. JAV lietuviai: biografijų žinynas. T.1. Vilnius. 1998.
3. J. Brazaitis. Juozas Girnius. Žmogus, supratęs laiko tekumą. Raštai. T.4. Chicago. 1983.
4. Lietuvos švietimo plėtotės strateginės nuostatos 2003–2012 metams. Projektas. Vilnius. 2003.
5. Lietuvos Respublikos Konstitucija. Vilnius. Mūsų saulužė. 2003.